

foto Joep de Goeij

Natuurboerderij van Ardy de Goeij heeft 20 kilometer natuurstrook

— Geert van Duinhoven

Ardy en Ivanka de Goeij hebben een natuurboerderij in polder Oukoop in Reeuwijk. Een paar jaar geleden vroeg de provincie wie van de vijf boeren in deze Natura 2000-polder wilde omschakelen. Eentje wilde al stoppen, drie hadden andere plannen en vertrokken, maar De Goeij had er wel oren naar. Een deel van de grond kocht De Goeij, een ander deel kocht Staatsbosbeheer. Op een aantal kleine snippers van particulieren na beheren De Goeij en Staatsbosbeheer nu de hele polder, een Natura 2000-gebied, op een natuurvriendelijke manier.

“Ik ben na de vraag van de provincie op onderzoek gegaan en het werd me al snel duidelijk dat je voor een natuurboerderij veel grond moet hebben. Zelf hebben we 106 hectare kunnen verwerven en met de 80 hectare pachtgrond van Staatsbosbeheer er bij, wilden we proberen een biologisch bedrijf op te zetten met 200 melkkoeien. We gebruiken geen kunstmest en geen bestrijdingsmiddelen. Daarnaast hebben we rietvelden en slootkanten die we maaien en het maaisel gebruiken we als strooisel in de nieuwe stal. De ruige mest die dat oplevert, komt weer op het land zodat we een mooie kringloop hebben en de grond verbetert. We beheren de graspercelen met oog voor de weidevogels. Ons maaiprotocol, opgesteld door natuuradviesburo De Watersnip uit Reeuwijk, schrijft voor welke percelen aan de beurt zijn: als er ergens al nesten zijn of pullen rondlopen, dan gaan we daar nog niet aan de gang. De slootkanten hebben we drie tot zeven meter het perceel in schuin afgegraven tot bijna aan het waterniveau. De vrijgekomen grond hebben we gebruikt

om de laagste percelen wat op te hogen. De bijna 20 kilometer aan slootkant hebben we ingezaaid met een natuurmengsel. We monitoren daar de ontwikkelingen samen met Staatsbosbeheer. De mensen van Staatsbosbeheer en vrijwilligers wijzen me regelmatig weer nieuwe soorten die verschijnen. Er staan bijvoorbeeld verschillende soorten orchideeën en wateraardbei. Die stroken helpen mij om van de rest van het perceel voldoende gras en van voldoende kwaliteit te oogsten. Want de basis blijft natuurlijk dat we inkomen moeten halen met de koeien. En zonder gezond gras, is er geen melk. De koeien lokken we met waterbakken weg van de natuurstroken. Daar hebben ze overigens ook meestal niets te zoeken omdat ze daar meteen met hun poten wegzakken.

Al met al hebben we dus veel meer werk als in een regulier bedrijf. Aanvankelijk zouden we dit bedrijf met z'n drieën met 200 koeien gaan runnen. Door de fosfaatregulering bleken we toch te weinig grond te hebben, en moesten we terug naar 130 koeien. Daarom doen we het bedrijf nu nog maar met z'n tweeën. We krijgen een natuurvergoeding van de provincie en we verkopen het biologisch vlees en de biologische melk. De verkoop blijft verreweg de belangrijkste inkomstenbron. Leuk is dat Staatsbosbeheer voor ons een loopbrug heeft gemaakt vanaf een fietspad naar de zolder van de nieuwe stal. Bezoekers kunnen nu dagelijks tussen 8.00 uur en 20.00 uur de stal van binnen bekijken. Daar verdienen we niets aan, maar we krijgen er veel waardering voor terug.”

Biologisch eten en vertier op Hoeve Ravenstein

— Geert van Duinhoven

Veertig jaar geleden had Jan Tupker geen geld om melkquotum te kopen en begon daarom met één Belgisch witblauw kalfje. “En eigenlijk hebben we vanaf dat moment altijd geprobeerd om met respect voor natuur en leefomgeving te werken. Je zou het idealistisch kunnen noemen, maar ik noem het vooral ook realistisch: je wil de natuur beschermen maar ook een boterham verdienen. Inmiddels hebben we hier op hoeve Ravenstein honderd vleeskoeien en is dat de basis van ons biologisch bedrijf. Het biologische is langzamerhand gegroeid. Zo waren wij al voorstander om de dieren natuurlijk te laten kalven en niet met een keizersnee. Dat scheelt al heel veel aan medicijngebruik. We zijn ook meer en meer bezig met het sluiten van de kringloop op het bedrijf met eigen graan als veevoer, eigen mest op het land en eigen stro in de stal. Dat resulteert op de graslanden in een hoog humusgehalte wat goed is voor het watervasthoudend vermogen. We werken extensief en dat zie je terug in de variatie in grassen en kruiden. Op

7 hectare verbouwen we graan. De gemeente geeft daar een vergoeding voor omdat het landschappelijk aantrekkelijk is.

Een belangrijke bron van inkomsten is onze grote boerderijwinkel waar we vlees verkopen en in het seizoen ook de producten uit onze tuinderij. Op een halve hectare verbouwen we op biologische wijze allerlei groenten en fruit. Dat uitgebreide aanbod maakt onze winkel aantrekkelijk voor consumenten. Overigens blijft onze klantenkring beperkt tot die kleine groep Nederlanders die iets meer wil betalen voor biologische producten. En ook die mensen moet je aan je blijven binden. Zo hebben we een kof-fieschenkerij ingericht zodat de mensen net iets meer kunnen krijgen dan alleen hun boodschappen. Mensen zijn steeds meer op zoek naar vertier. Ze willen de kalfjes aaien, de groenten zien groeien. Ik heb het geluk dat een groot deel van de familie mee wil werken dus is de factor arbeid een minder groot issue. Als je die arbeid allemaal zou moeten inkopen, zou dat niet te betalen zijn.”

Het creatieve maaibeheer van Maurits Tepper

— Geert van Duinhoven

Maurits Tepper begon vijf jaar geleden met zijn vrouw boerderij Eytemaheert. De Eytemaheert staat vlak bij het Leekstermeer en natuurgebied de Onlanden. “We zijn met vijf Groninger blaarkopkalfjes begonnen. Het ras is door onze voorouders gefokt en aangepast aan de lokale omstandigheden zodat ze goed functioneren op onze gronden. Ze geven niet de meeste melk, maar je hoeft er dan ook weinig voor te doen. Wij zijn natuurboeren en gebruiken geen bestrijdingsmiddelen, geen preventieve antibiotica en geen kunstmest. Wij richten ons op het in stand houden, beschermen en versterken van de natuur. Het behoud en herstel van biodiversiteit is daarvan een belangrijk onderdeel. Wij hebben een gesloten kringloop op bedrijfsniveau, dit is uniek te noemen in de huidige landbouw.

Wij beheren 60 hectare grond van natuurbeheerders. We hebben die grond in bruikleen, maaien het eens per jaar en gebruiken dat maaisel als meststof. Nu vinden veel collega-boeren dat maaisel nog afval, maar op termijn zal het afgelopen zijn met de kunststof en dan zal het maaisel een waardevolle grondstof worden. Voor nog eens 60 hectare hebben we een geheel eigen maai-beheer ontwikkeld. Het ziet er uit als een lappendeken van allemaal verschillende hoekjes en plekjes met elk een eigen vegetatie. Sommige delen maaien we bijvoorbeeld nooit, andere stukken weer veel vaker. Op die manier krijg je een enorme diversiteit in structuur op je land en dat is heel positief voor de insecten. Maar ook voor onze koeien want ik maai sommige delen ook al in mei als de voedingswaarde van het gras hoog is.

Want dat is natuurlijk het grote nadeel van een uitgestelde maaidatum: dat gras heeft al veel minder voedingswaarde en je haalt er vooral ruigte af. Daar hebben de koeien veel minder aan. Bovendien kan ik met dit beheer veel betere condities scheppen voor flora en fauna. Ook in het broedseizoen kan ik delen maaien die vervolgens lekker kort gras hebben waar de vogels graag komen. In een regulier beheerperceel heb je veel minder variatie. Voor weidevogels en andere fauna is het natuurlijk veel beter om zoiets gefaseerd aan te pakken.”

Het is duidelijk dat Tepper niet het onderste uit de kan haalt. Hoe kan hij het bedrijf met ‘zwarte cijfers’ draaien? “Deels verdien ik door het natuurbeheer dat we uitvoeren. Maar veel belangrijker is dat wij hier aan huis rechtstreeks onze producten verkopen. We verkopen het vlees en sinds dit jaar melken wij ook onze koeien. De melk laten we momenteel volledig verkazen. Daarnaast zorg ik met het maai-beheer dat we voldoende eiwitrijk voer hebben. Onze koeien geven nu 19 liter per dag en dat alleen met gras. Iemand anders melkt misschien 25 of 30 liter maar daar staan hoge voerkosten tegenover. Beheersubsidies heb ik niet en dat vind ik overigens ook een fout systeem. De overheid zou in plaats de boeren betalen voor de afwaardering van de grond onder het beding dat ze natuurvriendelijk gaan boeren. En ga je als boer de fout in, dan betaal je dat zonder pardon terug aan de overheid. Dat is een veel duurzamer systeem en daarmee heb je dat hele gedoe met de collectieven en administratie niet meer nodig.”

— Geert van Duinhoven

Akkerranden en beheer als verdienmodel voor een varkenshouderij

Jan Willem Lammers heeft een vleesvarkensbedrijf en veeveebedrijf in Aalten. Hoe kun je als ondernemer met een niet-grondgebonden bedrijf toch werken aan natuur en biodiversiteit? “Ik heb 60 hectare waar ik gras, mais en graan verbouw als voer voor het vee en de varkens. Op dat land kan ik alle mest van het vee kwijt en een deel van de varkens dus het is een begin van de circulariteit waar de minister het vaak over heeft. Overigens zou ik voor de 4000 varkens ongeveer 160 hectare moeten hebben om alle mest kwijt te kunnen.

Onder natuurinclusieve landbouw versta ik een landbouw die bij de keuze voor gewassen rekening houdt met een mogelijke positieve invloed voor de natuur en biodiversiteit. En bij die keuze zal een boer ook altijd rekening moeten houden met zijn bedrijf: onderaan de streep wil je zwarte cijfers schrijven. Daar loop je bijvoorbeeld tegenaan als je een beheercontract voor meerdere jaren wil afsluiten. Dan komt er vaak ook nog een beoordeling bij van een ecooloog die bepaalt waar wel en waar geen akkerrand gewenst is. Ecologen willen de beheersranden dan soms op heel onhandige plaatsen of juist in een landbouwkundig hele goede hoek. Dat is natuurlijk lang niet altijd in te passen in je bedrijfsplan.

Op een deel van mijn akkers heb ik dit jaar dan toch voor de eerste keer een natuurpakket graan en akkerranden kunnen afsluiten. Ik probeerde dat al wel langer te doen, maar het geld was telkens al vergeven. Dit jaar kon ik gelukkig mee doen en daarom heb ik besloten om elders ook akkerranden in te richten, zonder dat ik daar een vergoeding voor krijg. De rekensom is dat ik voor

een minder courant perceel 1800 euro per ha vergoeding krijg. Zou ik daar graan opzetten, levert dat veel minder op. Uiteindelijk levert een beheerperceel me zo’n 500 euro extra saldo per hectare op. Voor dat geld wil ik best ook nog een extra stukje akkerrand voor inrichten zonder vergoeding. Dat vind ik een kwestie van geven en nemen: ik krijg subsidie en daar wil ik best iets extra’s voor terug doen.

De vleesvarkens hebben een ster van de Dierenbescherming dus ik krijg daar wat extra inkomen door. Overigens zijn daarvoor nu nog helemaal geen criteria die te maken met natuur, landschap of biodiversiteit. Ik denk dat daar best wel mogelijkheden voor zouden zijn. Bijvoorbeeld een puntensysteem waar je extra kunt scoren op gebied van duurzaamheid, circulariteit, biodiversiteit en natuur. Nog meer rekening houden met natuur en biodiversiteit is nu bijna niet mogelijk omdat het geen saldo oplevert. Duurzaamheid moet ook economisch duurzaam zijn. Uiteindelijk zullen we daar als ondernemers meer grond voor nodig hebben. Die is of komt wel eens vrij, maar is vaak veel te duur, zeker als je voor natuurinclusieve landbouw wil gaan. In de toekomst zie ik mogelijkheden als bijvoorbeeld terreinbeherende organisaties of investeerders grond die niet gekocht (kan) worden door agrariërs, opkopen en die vervolgens in pacht uitgeven. Daarmee kun je vervolgens afspraken maken over reguliere landbouw gecombineerd met natuurinclusieve landbouw bijvoorbeeld 75 procent regulier en 25 procent met aanvullende eisen/beheer. Als het uiteindelijke saldo positief is, is er ook animo en draagkracht bij de agrariërs.”